Handelingsperspectief voor de JGZ ondersteuning voor jongeren (12+) in het voortgezet onderwijs

GGD GHOR Nederland, ActiZ jeugd, AJN, V&VN jeugd, NCJ

Datum: 19 mei 2020

Samenvatting

Als de VO scholen per 1 juni a.s. weer starten (het definitieve besluit hierover valt op 20 mei), hebben ze de eerstkomende tijd veel dingen aan hun hoofd. De jeugdgezondheidszorg (JGZ) kan de scholen helpen door haar dienstverlening aan te passen aan de vragen en behoefte van de scholen. De insteek van de JGZ is dus: inzetten op samenwerking met het onderwijs - hoe kunnen we jullie (de school) en je leerlingen zo goed mogelijk helpen in deze lastige tijd – en minder op inhalen van achterstanden.

- Werk proactief samen met scholen, jongeren en ouders:
    - Neem voor 1 juni 2020 contact op met de contactpersonen van jouw scholen in het voortgezet onderwijs. Inventariseer de wensen en hulpvragen van de school in deze tijd en ondersteun daarbij. Heb daarbij samen ook aandacht voor de jongeren die niet naar school komen. Blijf beschikbaar om te overleggen.
    - Neem contact op met jongeren vanaf 12 jaar en hun ouders, inventariseer hun wensen en hulpvragen en ondersteun daarbij. Blijf beschikbaar voor hen.
- Luister, vraag door, signaleer stress, angst (voor besmetting), eenzaamheid, negatieve gedachten en gevoelens en ga het gesprek hierover aan met jongeren, ouders en medewerkers van de scholen. Erken hun gevoelens en normaliseer zo nodig. Inventariseer wat ze nodig hebben en regel dat samen met hen. Stem evt. ook af met de Gezonde School adviseur over hun aanbod.
- Adviseer de scholen om in gesprek te gaan met de jongeren over de afgelopen periode en biedt aan om hen daarbij te helpen.
- Adviseer de scholen om bij vragen over hygiënemaatregelen en het testen op Covid-19 de door de Onderwijsraad en RIVM opgestelde richtlijnen te volgen, leg die maatregelen zo nodig aan hen uit. Gebruik ter inspiratie voor en ter ondersteuning van jezelf de in dit document aangereikte ondersteunende “Rugzak” met (nieuwe) ideeën.

Aanleiding

Het is een ingewikkelde tijd voor veel jongeren. Door de uitbraak van Covid-19 zijn sinds maart 2020 de scholen in Nederland gesloten. Jongeren zijn extra kwetsbaar omdat school en contact met leeftijdsgenoten een grote plaats innemen in hun leven. De scholen van het voortgezet onderwijs kunnen zich erop gaan voorbereiden om vanaf 1 juni 2020 weer de deuren te openen. Dit is het moment om meer in te zetten op de ondersteuning aan en samenwerking met. Houd jongeren en hun ouders in beeld en ondersteun hen samen met schoolmedewerkers om hun welbevinden te vergroten en mogelijke schade te beperken.

De rol van JGZ richting ouders en jongeren

Pas je dienstverlening aan de behoeften van jongeren en hun ouders aan. Neem contact op met jongeren en hun ouders, inventariseer hun wensen en hulpvragen zowel individueel als groepsgewijs (bijv. via de leerlingenraad en ouderraad). Organiseer ook zo nodig digitale groepsmeetings voor ouders die behoefte hebben aan het uitwisselen van ervaringen en delen van onzekerheden. Zie voor meer informatie over hoe in deze tijd als JGZ professional in gesprek te gaan met jongeren en ouders en het inschatten van zorgbehoefte het document ‘Handelingsperspectief kinderen in coronatijd’ op de NCJ website: https://assets.ncj.nl/docs/917733e6-4062-4564-b1dc-f03f07c29fa5.pdf

De rol van JGZ richting scholen

Dit is hét moment om als JGZ de samenwerking met en de ondersteuning rondom het welbevinden van jongeren, hun ouders en de medewerkers van de school te vergroten! Daarvoor is het essentieel om in contact te zijn met jouw scholen. Wie de gesprekken met de scholen gaat voeren, wordt binnen je JGZ-team waarschijnlijk in overleg met elkaar afgesproken. De voorkeur heeft de jeugdverpleegkundige of jeugdarts die al aan de school verbonden is, want dat is fijn voor de herkenbaarheid. Maar een effectieve verdeling van taken kan ook een afweging zijn: telefonisch of digitaal contact met scholen kan bijvoorbeeld goed uitgevoerd worden door iemand die geen face-to-face contacten heeft omdat hij/zij tot de risicogroep behoort of verkoudheidsklachten heeft.

TIPS:

- Neem voor 1 juni 2020 contact op met de contactpersoon van jouw scholen.
- Doe dat op de gebruikelijke manier of maak gebruik van andere communicatiemiddelen: schrijf bijv. een email (zie “Voorbeeld email onderwijs” onder kopje Ondersteunende “Rugzak”) en (beeld)bel daarna.
- Besef dat scholen de komende tijd veel dingen aan het hoofd hebben. Pas je dienstverlening aan de behoeften die op scholen spelen aan en ondersteun hen zo goed mogelijk in deze lastige tijd.
- Inventariseer de wensen en hulpvraag/vragen van de medewerkers van de school in deze tijd en ondersteun ze daarbij. Luister, vraag door. Daarbij kan je de voorbeeldvragen gebruiken die te vinden zijn onder het kopje “Ondersteunende rugzak”.
- Stel je dienstbaar op, blijf beschikbaar en bereikbaar om te overleggen en vragen te beantwoorden.
- Stem ook af met de gezonde school adviseur over de ondersteuningsmogelijkheden.

Voorbeeld aanbod aan VO scholen van Jeugdgezondheidszorg Zuid Holland West:
Regie op preventie

Het doel is een integraal vraaggericht aanbod van preventieve gezondheidsthema’s voor VO scholen realiseren. De JGZ draagt er zorg voor dat de school op elke vraag een passend aanbod krijgt. Het preventieve zorgaanbod komt tot stand door:
• Vraag of signaal van de schoolprofessionals (zorgcoördinator, onderbouw/bovenbouw coördinator).
• Informatie uit het schoolprofiel. Het schoolprofiel wordt gemaakt op basis van de gezondheidsonderzoeken die worden uitgevoerd door JGZ. Het geeft een beeld van de trends die in een klas en op school spelen.
• Landelijke trends, campagnes en ontwikkelingen.

Preventie kan worden ingezet op alle thema’s waar jongeren in hun leven mee te maken kunnen krijgen. Het aanbod wordt multi-channel (voor leerlingen, ouders en schoolprofessionals) ingezet en er wordt zoveel als mogelijk ingezet op kennis en gedragsbeïnvloeding om ongezond gedrag te voorkomen of te verminderen. Naast primaire thema’s als identiteit, weerbaarheid en groepsdruk worden ook secundaire thema’s als verslavingen, social media risico’s enz. aangeboden.

Meer informatie: m.huijs@jgzzhw.nl of j.bremer@jgzzhw.nl

De rol van JGZ richting jongeren en hun ouders waar zorgen over zijn

Voor jongeren waar zorgen over zijn en jongeren in kwetsbare situaties is de JGZ niet gestaakt, maar juist geïntensiveerd (zie landelijke beleid advies en handelingsadvies). De vorm waarin de JGZ plaatsvindt, is afhankelijk van de zorgen. Het gebeurt op maat van de jongere en het gezin. Reden voor **face tot face contact** is: noodzakelijk onderzoek, vaccinatie, zorgen over de gezondheid/ontwikkeling/gedrag en/of kwetsbare situaties. Dat kan bv het geval zijn in situaties waarin je vermoed dat de jongere met (beeld)bellen niet vrijuit kan spreken en je zorgen hebt over de veiligheid in het gezin. Werk proactief samen met de school om jongeren en hun ouders waar door deze crisis zorgen ontstaan zijn (bijv .door signalen van medeleerlingen, ouders, leerkrachten en andere ketenpartners, zoals leerplichtambtenaren, wijk/buurt/jeugdteams, huisartsen, maatschappelijk werk en jeugdhulp) te ondersteunen, binnen de geldende AGV richtlijnen:

- Inventariseer bij de school of er zorgen zijn over jongeren of gezinnen. Heb daarbij juist aandacht voor jongeren waarbij de drempel om naar school te gaan hoog ligt en jongeren die niet naar school komen. Ondersteun indien nodig. Blijf beschikbaar en bereikbaar voor vragen.
- Adviseer scholen om een online zorgoverleg te organiseren waarin alle betrokken ketenpartners deelnemen en waar samenwerkingsafspraken gemaakt kunnen worden.

Omgaan met emoties

Signaleer en maak zorgen en vragen bespreekbaar rond het welbevinden van jongeren vanaf 12 jaar en hun ouders, maar ook van de medewerkers van de scholen.

- Denk aan het herkennen van stress, angst (voor besmetting), eenzaamheid en negatieve gedachten en gevoelens. Ga het gesprek hierover aan, erken de gevoelens en normaliseer zo nodig. Het is een ongewone tijd. Negatieve gevoelens en gedachten horen daarbij. Niet iedereen heeft professionele hulp nodig. Juist hier kan de JGZ een belangrijke preventieve rol spelen. En vraag wat jongeren en leerkrachten nodig hebben om bijv. wel naar school te gaan.
- Voor het inventariseren van vragen rond het welbevinden van jongeren, ouders en schoolmedewerkers kan de bijgevoegde vragenlijst gebruikt worden, die te vinden is onder het kopje “Rugzak”.
- Hebben jongeren hulp nodig, schakel die hulp dan in, of laat hen zelf regelen via en wijs hen op mogelijkheden via naar telefoonnummer 113 of @ease, de kindertelefoon of www.jijenjouwgezondheid.nl. Bij: www.gripopjedip.nl kunnen jongeren in de leeftijd van 16-25 jaar snel en zonder wachtlijst terecht met hun vragen over gevoelens, zorgen of dips.
- Adviseer schoolmedewerkers om in gesprek te gaan met de jongeren over de afgelopen periode en bied aan om hen hierbij te ondersteunen.

Hygiënemaatregelen op scholen en testen op Covid-19

Bereid je voor door je vooraf te verdiepen in de regels waar scholen aan moeten voldoen, zodat je goed op de hoogte bent. Verdiep je ook in de hygiëneprotocollen. Onder kopje Ondersteunende “Rugzak” vind je tips en de meest recente achtergrondinformatie.

- Adviseer – vanwege de eenduidigheid in het te volgen beleid - bij vragen over hygiënemaatregelen en het testen op Covid-19 de opgestelde richtlijnen te volgen van de Voortgezet Onderwijs Raad. Houd in de gaten wanneer het RIVM komt met richtlijnen voor hygiëne op VO scholen en voor testen van personeel van het VO. Weet wat deze maatregelen betekenen voor de school en leg dat zo nodig voor hen uit.
- Hebben scholen vragen die je niet kunt beantwoorden? Dat is niet erg. Je kunt altijd even tijd nemen om het uit te zoeken en later antwoord te geven. Je kunt altijd bellen naar het callcenter van de GGD of het RIVM met je vraag. Het callcenter zorgt ervoor dat je vraag terecht komt bij de juiste experts van je GGD, bijvoorbeeld op het terrein van onderwerpen als infectieziekten of

hygiëne. Doorverwijzen van de school naar het callcenter van de GGD, het RIVM of de Onderwijsraad is niet dienstverlenend.

Ondersteunende "Rugzak"

Gebruik ter inspiratie voor en ter ondersteuning van jezelf deze 'Rugzak' met (nieuwe) ideeën:

Algemeen:

- De VO raad heeft een voorlopig protocol gepubliceerd voor het heropenen VO scholen (tevens hygiëne protocol): https://www.vo-raad.nl Het definitieve besluit over heropening van de VO scholen valt op 20 mei 2020.
- RIVM: Veel gestelde vragen basisonderwijs en vervolgonderwijs: https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/coronavirus-covid-19/ouders-scholieren-en-studenten-kinderopvang-en-onderwijs/basisonderwijs-en-speciaal-onderwijs
- Het NJi heeft veel informatie over Covid-19 voor jongeren, ouders en professionals: https://www.nji/coronavirus.nl
- Het NJi heeft ook een pagina over ondersteunen van jongeren bij naleving van de richtlijnen: https://www.nji.nl/nl/coronavirus/Voor-gemeenten/Ondersteuning-jongeren-bij-naleving-richtlijnen
- Het NCJ heeft een themapagina corona waar bijna dagelijks nieuwe informatie bij komt: https://www.ncj.nl/themadossiers/coronavirus/ . Hier staat ook specifieke onderwijs informatie: https://www.ncj.nl/themadossiers/coronavirus/jgz-en-heropening-kinderopvang-en-scholen/ .
- De 3 Gelderse GGD'en hebben een site ingericht met informatie over geldende regels en richtlijnen voor verschillende sectoren, waaronder het onderwijs en de opvang: www.ggdsamengezond.nl.
- www.lesopafstand.nl informatie over onderwijs op afstand en weer naar school.

- **Voor jezelf**
- Kijk regelmatig op de themapagina corona van het NCJ: https://www.ncj.nl/themadossiers/coronavirus/ .
- Abonneer je op de NCJ nieuwsbrief: https://www.ncj.nl/actueel/nieuwsbrief/
- Check de NCJ agenda voor interessante bijeenkomsten: https://www.ncj.nl/actueel/agenda
- Online Innovatieatelier Adolescenten op 18 mei 2020: https://www.ncj.nl/actueel/agenda/bericht/extra-jgz-innovatieatelier-online
- JGZ live! Wekelijks online op landelijk niveau ideeën en nieuwe werkwijzen uitwisselen!:
- https://www.ncj.nl/producten-diensten/ncj-bijeenkomsten/jgz-live/
- Gebruik Kinderrechten nu https://Kinderrechtennu.nl

Voor jongeren

- Instagram linktree voor jongeren met links naar verschillende sites: https://linktr.ee/Vraaghetcharlie
- Anoniem chatten: www.jouwggd.nl
- Kindertelefoon: https://www.kindertelefoon.nl
- Veilig thuis: https://veiligthuis.nl
- De luisterlijn: https://deluisterlijn.nl
- Kinderrechten nu https://Kinderrechtennu.nl
- Zoek uit wat er in jouw gemeente(n) georganiseerd wordt aan online voorlichting over onderwerpen als stressreductie, gezondheid, weerbaarheid, armoede, mishandeling, mediagebruik, scheiding ouders en uitsluiting en wijs jongeren de weg daarheen.

Voor ouders

- Webinar aanbod (digitale) opvoedondersteuning van Tischa Neve, kinderpsycholoog, om samen met JGZ of CJG te organiseren. CJG Meijerijstad, CJG Capelle aan den IJssel hadden een hoge opkomst, zie: https://grootenklein.nl/inspiratie-voor-leuker-en-makkelijker-opvoeden-voor-ouders/
- Organiseer eventueel online spreekuren.
- Organiseer eventueel online voorlichting over onderwerpen als sociaal-emotionele ontwikkeling van adolescenten, stressreductie, normaliseren, veerkracht, weerbaarheid, bewegen, slapen en voeding, omgaan met spanning van adolescenten.
- https://www.ouderscentraal.nl/
- https://platformvaderschap.nl/over-ons/
- https://www.opvoeden.nl/overzicht/jongvolwassene/
- NCJ is per 1 mei 2020 in enkele regio's gestart met 24/7 bereikbaarheid via chat & telefonie, een platform waarmee de JGZ tijdens en buiten kantoortijden 24 uur per dag, zeven dagen per week bereikbaar en beschikbaar is voor ouders. Voor kleine en grote vragen en zorgen, ter geruststelling, om mee te denken en om zo nodig te verwijzen. https://www.ncj.nl/actueel/nieuws/artikel/24-7-ondersteuning-aan-ouders-van-start

Voor scholen:

- Klassengesprekken met jeugdverpleegkundigen en/of jeugdartsen erbij.
- Organiseer evt. online spreekuren voor docenten en mentoren.
- Online voorlichtingsbijeenkomsten met mogelijke onderwerpen als: gezondheidsproblemen, effect van chronisch zieke kinderen.
- Jeugdartsen en jeugdverpleegkundigen zijn beschikbaar voor verdere gesprekken met kinderen waarvoor dit nodig lijkt te zijn. Zij kunnen - indien nodig - er gespecialiseerde zorg bij halen.

Voorbeeldvragen die je als jeugdverpleegkundige en jeugdarts kunt stellen aan een school:

- Hoe hebben jullie de afgelopen periode ervaren?
- Hoe gaat het met de leerlingen die extra zorg nodig hebben? Zijn ze nog in beeld? Wat kunnen we voor ze betekenen?
- Zijn er leerlingen die momenteel niet naar school gaan en die jullie wel graag op school willen zien? Wat zijn de achtergronden? Kunnen we helpen? Bijvoorbeeld met uitleg aan de ouders?
- Hoe reageren de leerlingen op de crisis? Is er sprake van angst, stress, veranderd gedrag? In hoeverre zijn jullie toegerust dat op te vangen in de klas? Hoe zorgen we voor hun welbevinden? Kunnen we nog ergens mee helpen?
- Hoe gaat het met het implementeren van alle hygiënemaatregelen? Is er bij jullie op school één persoon aanspreekpunt voor de hygiënemaatregelen? Leven er nog vragen? Kunnen we meedenken? Is advies nodig?
- Hebben jullie nog andere vragen die niet aan bod zijn gekomen?

Voorbeeld email aan het VO onderwijs

Aan: schoolbestuur

Datum:

Betreft: JGZ ondersteuning bij de heropening van scholen

[Aanhef],

De afgelopen periode waarin de scholen gesloten waren, is voor jongeren, ouders en leerkrachten duidelijk geworden dat de impact van het Coronavirus en de maatregelen om de verspreiding ervan tegen te gaan, enorm is geweest. De komende maanden zal blijken dat de effecten ook heel verschillend zijn. Wat hebben de jongeren afgelopen periode thuis ervaren, hoe hebben zij het gemis van vrienden ervaren, hoe komen ze nu weer terug in de groep, welke angsten of zorgen leven er en welke spanningen waren er? Of vonden ze het vooral fijn om thuis te zijn en voelden ze zich gesteund door hun ouders? Kortom, iedere jongere heeft haar of zijn eigen beleving, en daarmee ook de beleving van weer naar school gaan en in een (halve) klas zijn of haar draai te vinden. Scholen en leerkrachten zijn, samen met de ouders, van essentieel belang om het leven weer 'normaal' te maken.

Jeugdartsen, jeugdverpleegkundigen en gezonde school adviseurs willen u graag laten weten dat u bij het heropenen van de scholen op ons kunt rekenen. Wij staan met kennis en expertise klaar om het onderwijsteam te ondersteunen. In deze tijd, waar géén kant-en-klare antwoorden zijn op de urgente maatschappelijke vraagstukken, willen wij graag met u samenwerken om jongeren, hun ouders en leraren te helpen zorgvuldig, gezond en veilig de draad weer op te pakken in een nieuwe werkelijkheid.

Jeugdartsen, jeugdverpleegkundigen en gezonde school adviseurs beschikken over goed wetenschappelijk onderbouwde kennis en expertise als het gaat om sociaal-emotionele ontwikkeling, stressreductie, normaliseren, veerkracht, weerbaarheid, bewegen, slapen en voeding. Ook het herkennen van angst, eenzaamheid en negatieve gevoelens bij jongeren en het bespreekbaar kunnen maken ervan behoren hiertoe, evenals het zo nodig inschakelen van de juiste hulp voor het juiste kind.

We bieden u aan om met uw onderwijsteam te bespreken wat uw school nodig heeft bij het voorbereiden van de eerste schooldagen. Wij kunnen evt. ook onze kennis inbrengen wat betreft hygiëne, geschikte looproutes, afstand houden en het gezond houden van jongeren en leerkrachten.

Er zijn nog geen specifieke RIVM richtlijnen voor VO scholen. Wij zullen voor u in de gaten houden wanneer die beschikbaar komen en wat die voor uw school betekenen.

[functie], [naam], zal de komende week contact met u zoeken om af te stemmen hoe hij/zij uw team kunnen ondersteunen de komende periode. U kunt natuurlijk ook ons benaderen via {……}

Bijlage uit:

https://www.vo-raad.nl/nieuws/voorlopig-protocol-heropenen-vo-scholen-gepubliceerd

Uitgangspunten van sociale partners voor het voortgezet onderwijs

Indien het kabinet aangeeft dat het openen van scholen veilig kan, mede gebaseerd op onderzoek en richtlijnen van het RIVM, zorgen scholen dat het veilig is.

1. Richtlijnen van het RIVM en het daarop gebaseerde, door de sociale partners opgestelde, protocol zijn voor **iedereen leidend**.

2. Schoolbesturen voldoen aan hun arbowetverplichtingen als zij hun werknemers voorlichten over de maatregelen die zij tegen de besmettingsrisico's hebben getroffen en hen instrueren over de wijze waarop zij de RIVM-richtlijnen moeten naleven. Besturen dienen toe te zien op het naleven van de instructies. Werkgevers voeren hierover overleg met de PMR.

3. Alle middelbare scholen gaan op **dinsdag 2 juni** weer open voor leerlingen.

4. Onderwijs is een van de vitale sectoren in onze samenleving. **Onderwijspersoneel dat gezond is, is in principe beschikbaar voor het verzorgen van het onderwijs op de school.** Een personeelslid dat niet tot de risicogroep behoort (en dus in principe op locatie werkt) maar zich wel ernstig zorgen maakt, gaat hierover in gesprek met zijn werkgever. In dat gesprek wordt beoordeeld of en hoe tot afspraken gekomen kan worden over de precieze invulling van de werkzaamheden. Medische informatie van de werknemer hoeft niet gedeeld te worden met de werkgever of collega's. De bedrijfsarts kan hierbij worden betrokken. Verder geldt: a. Onderwijspersoneel dat behoort tot medische risicogroepen krijgen het advies om niet deel te nemen aan het onderwijsproces op locatie (dit is de keuze van de medewerker in overleg met de werkgever). Over de invulling van het werken op afstand voert de werknemer overleg met de werkgever.

b. Onderwijspersoneel met gezinsleden/huisgenoten die behoren tot medische risicogroepen krijgen het advies om niet deel te nemen aan het onderwijsproces op locatie (dit is de keuze van de medewerker in overleg met de werkgever). Over de invulling van het werken op afstand voert de werknemer overleg met de werkgever.

5. **De scholen gaan open voor alle leerlingen.** Alle leerlingen moeten de gelegenheid krijgen om weer zoveel mogelijk onderwijs op hun school te volgen. De school geeft – met dit protocol als richtsnoer - zelf invulling aan de organisatorische/logistieke invulling hiervan. Zo kan recht worden gedaan aan de verschillen tussen leerlingen, gebouwen en de beschikbaarheid en de mogelijkheden van het onderwijspersoneel.

6. Scholen **bepalen zelf de inhoud van het onderwijs** dat zij gaan aanbieden, waarbij geadviseerd wordt om het voortgezet onderwijs te beperken tot **de kern van alle vakken**. Ook wordt – met name vanuit de optiek van het praktijkonderwijs en het beroepsgerichte vmbo – geadviseerd om daar waar mogelijk en verantwoord in te zetten op vakken met een **praktische component** die niet goed via onderwijs op afstand verzorgd kunnen worden. Ook keuzes van scholen om bijvoorbeeld gericht te kiezen voor mentoruren e.d. zijn aan de school. Scholen besluiten daarnaast zelf – in overleg met de medezeggenschap - of en op welke wijze - naast onderwijs op school - onderwijs op afstand wordt geboden. Hierbij wordt rekening gehouden met de belastbaarheid en normjaartaak van medewerkers.

7. Schoolbesturen gaan over de nadere praktische en onderwijsinhoudelijke invulling op school in **overleg met hun medezeggenschapsraad** en maken hierover afspraken. Bij de uitvoering van dit protocol wordt de medezeggenschapsraad betrokken op basis van de WMS, waarbij de termijnen voor overleg in redelijkheid worden ingevuld, zodanig dat snel besluiten kunnen worden genomen.

8. Zo'n 12% van de leerlingen in de leeftijd van 12-18 jaar maakt gebruik van het OV om op school te komen. Daarbij zijn er wel grote lokale en regionale verschillen en verschillen in de mate van gebruik van het OV tussen schoolsoorten in het voortgezet onderwijs. Het doel is dat leerlingen het OV vermijden. Tot een afstand van 8 kilometer van school gaan leerlingen met de fiets of worden ze gebracht en gehaald door een ouder/verzorger. De organisatie van het vervoer voor leerlingen die

verder dan 8 kilometer van school wonen én geen gebruik kunnen maken van de fiets of het halen en brengen door een ouder/verzorger wordt nader uitgewerkt. Voor het leerlingenvervoer o.a. in het speciaal onderwijs blijft de gemeente verantwoordelijk zoals deze dat nu ook is.

Deze uitgangspunten gelden zolang binnen deze kaders onderwijs gegeven dient te worden.